

Анюта Дейнеко,

студентка 3 курсу навчально-наукового інституту економіки і права
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Проблеми правового регулювання місцевих референдумів в Україні

Вступ. Конституція України передбачає широку участь населення у здійсненні влади: як безпосередньо, шляхом виборів, референдумів, так і через виборні органи влади. Залучення громадян до вирішення питань загальнодержавного та місцевого значення є важливою складовою демократичної та соціальної держави. Найбільш доцільною у цьому випадку формою безпосередньої демократії є проведення референдумів: всеукраїнських та місцевих.

У цьому контексті проблемним є питання, яке виникає з приводу місцевих референдумів. Це пояснюється тим, що для ефективного функціонування конституційно-правового інституту референдуму, варто, щоб було законодавчо врегульовано механізм його здійснення. Якщо всеукраїнський референдум на цей час має нормативне регулювання у Законі України «Про всеукраїнський референдум» від 26 січня 2021 року, то спеціального закону про місцеві референдуми в Україні наразі не існує.

Аналіз періоду чинності Закону України «Про всеукраїнські та місцеві референдуми», тобто з 1991 по 2012 р., дає змогу констатувати той факт, що місцеві референдуми в Україні проводилися і мали непогані показники. Це пов'язано з тим, що місцевий референдум є ґрунтовним способом вирішення найнеобхідніших питань місцевого значення. Жителі певної територіальної громади, завдяки наданому їм праву брати участь у місцевих референдумах, шляхом голосування, самостійно можуть вирішувати важливі питання щодо належного функціонування, розвитку території свого проживання, покращувати рівень життя в містах, селах чи селищах.

Прийняття закону «Про місцеві референдуми» на сьогодні є досить актуальним, оскільки це сприятиме забезпеченню права територіальної громади щодо безпосереднього вирішення питань місцевого значення, організаційно-правових механізмів муніципально-правової відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб перед громадами.

Виклад основного матеріалу. Питанню місцевого референдуму в колі науковців приділяється багато уваги, який у свою чергу розглядають його як універсальний інструмент безпосереднього залучення громадян до нормотворчої діяльності, що надає величезну можливість трансформувати волю народу в державну волю [7].

Важливість місцевого референдуму, що виходить з його юридичної природи, полягає у можливості мешканців певної територіальної громади села, селища чи міста, вирішувати питання місцевого значення без залучення відповідних державних органів.

Наразі науковцями сформульовано декілька, як ми вважаємо, цілісних визначень поняття «місцевий референдум», на основі яких можна зробити висновок, що «місцевий референдум» - це форма безпосереднього волевиявлення територіальної громади, яка передбачає вирішення мешканцями цієї територіальної громади питань місцевого значення шляхом прямого голосування в межах, визначених Конституцією і законами України.

Право на участь у референдумі широко закріплюється на міжнародному рівні. Зважаючи на те, що Україна прагне вступу до Європейського Союзу, про що свідчать положення Конституції України (ст. ст. 102 та 116), то вона всіляко збагачує своє законодавство різного виду документів, прийнятих Радою Європи, зокрема й тих, що гарантують право на референдум. Серед таких найвідомішим є Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року, ратифікована в Україні 15 липня 1997 року, яка виділяє інститут місцевого референдуму як доповнення до основної форми організації та діяльності місцевого самоврядування [2].

Конституція України у загальному згадує про місцевий референдум у своїх приписах. Це зокрема ч. 1 ст. 38, яка називає місцевий референдум як одну з форм участі громадян у публічному управлінні; п. 2 ч. 1 ст. 138 як одне з питань відань Автономної Республіки Крим; ч. 1 ст. 143 як предмет відання територіальних громад села, селища, міста. Попри існування окремого розділу III «Вибори. Референдум», безпосереднього закріплення правового інституту місцевого референдуму у ньому не має [5].

Нам відомо лише про один нормативно-правовий акт, який певним чином регулював питання проведення місцевого референдуму. Це Закон України «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» від 3 липня 1991 року, який не відповідав належним чином вимогам Конституції України, політико-правовим реаліям, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», не був здатний повною мірою забезпечити процедуру ініціювання, належну підготовку і проведення місцевого референдуму [1], втратив чинність 28 листопада 2012 на підставі прийняття Закону «Про всеукраїнський референдум». А 26 січня 2021 року було прийнято новий Закон «Про всеукраїнський референдум».

Новоприйнятий закон, як ми бачимо, містить положення лише про всеукраїнський референдум, натомість місцевий референдум зник із поля зору чинних законів з уже згаданого листопада 2012 року, а тому виникає чимало питань щодо того як же наразі їх проводити, оскільки відсутня відповідна законодавча процедура.

Упродовж 2010-2021 рр. було розроблено та зареєстровано велику кількість законопроектів про місцеві референдуми, жоден з яких так і не було прийнято.

У вересні 2020, у стінах Верховної Ради України, робочою групою було розроблено текст, найбільш якісного за період до 2021 року, законопроекту про місцеві референдуми, та попри великі сподівання, текст цього законопроекту не було прийнято й громадяни України продовжували залишатись без фіксованого порядку проведення місцевих референдумів [6].

Наступною й останньою на сьогодні спробою законодавчо врегулювати процедуру проведення цього важливого інструмента участі населення у вирішенні питань місцевого значення став законопроект «Про місцевий референдум» №5512 від 19 травня 2021 року, ініціаторами якого виступили народні депутати [3]. Цей проєкт закону, як і попередній, був позитивно оцінений Венеційською комісією та викликав велику надію на його прийняття та вступ в дію вже у 2023 році, проте й цей законопроект не було прийнято.

Проєкт закону «Про місцевий референдум» №5512 містить визначення поняття «місцевий референдум», що істотно відрізняє його від попереднього законопроекту у 2020 році і навіть Закону «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» 1991 року. Це визначення є невеликим за розміром та характеризує місцевий референдум як «форму самостійного вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого голосування» [4]. Вважаємо, наявність у викладеній нормі-дефініції недоліку, оскільки відсутня вказівка на те, що місцевий референдум є безпосереднім волевиявленням жителя цієї територіальної громади.

Аналіз запропонованого проєкту закону «Про місцевий референдум» дає змогу констатувати факт потреби доопрацювання. Значна частина приписів нормативно-правового акта неузгоджена з іншими його приписами, що може негативно відобразитися на проведенні місцевого референдуму та прийнятті рішень. Багато положень не мають правових підстав.

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто відзначити, що місцевий референдум як один із основних інструментів безпосередньої демократії, має вагомe значення у демократичному суспільстві. Його проведення сприяє самостійному вирішенню жителями територіальної громади питань місцевого значення, покращенню рівня суспільного життя, вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування, соціально-культурної сфери життя громади.

Ефективність та результативність проведення місцевих референдумів не можливе без наявності чітких, законодавчо визначених процедури, порядку імплементації прийнятих рішень. Прийняття спеціального закону, який би регулював місцевий референдум, закріплював механізм їх проведення є принципово важливим для України як правової держави.

Законодавче регулювання дає змогу забезпечити конституційне право громадян на проведення місцевих референдумів, що потенційно може стати найбільш ефективною формою безпосередньої демократії. Наявність чіткого механізму ініціювання та проведення місцевих референдумів дає достатні підстави зупиняти незаконні рішення місцевих рад та їх посадових осіб.

Література

1. Бодрова І. І., Стешенко Л. С. Проблеми правового регулювання інституту місцевих референдумів в Україні. *Національний державний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України*. 2012. С. 63-74.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

3. Законопроект про місцевий референдум: перспективи ухвалення та оцінка Венеційської комісії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3400793-zakonoproekt-pro-miscevij-referendum-perspektivi-uhvalenna-ta-ocinka-venecijskoi-komisii.html>.

4. Законопроект №5512 «Про місцевий референдум»: рефлексії. URL: <https://inrespublica.org.ua/aktyvna-hromada/zakonoprojekt-5512-pro-mistsevyj-referendum-refleksiyi.html>.

5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141.

6. Місцеві референдуми: пропозиції законодавчого регулювання, рекомендації міжнародних експертів. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/referendum/23927-mistsevi-referendumi-propozitsiyi-zakonodavchogo-reguliuvannia-rekomendatsiyi-mizhnarodnikh-ekspertiv>.

7. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Референдуми в Україні: історія та сучасність: монографія. Київ: Ін-т держави і права НАН України, 2000. 248 с.

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

Рада аспірантів юридичного факультету

Студентська організація юридичного факультету

Студентський науковий гурток
«Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

09 травня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 09 травня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 215 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**